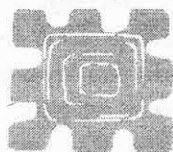

Magyar nemzeti bibliográfia.
Külföldön megjelenő hungarikumok.
Könyvek, Új periodikumok / közreadja
az Országos Széchényi Könyvtár ;
felelős szerk. Orvos Mária, Szerb Ju-
dít. - 1.évf. 1990. évi köt. - Bp. :
OSZK, 1998. - 28 cm

felismerték az ez irányú kötelezettséget, így a korábbi vállalkozásoknak mintegy megkoronázásaként tekinthetjük a kurrens hungarika-regisztráció most megjelent kötetét.

Formai kérdésnek tűnhet csupán, de annál érdemében is lényegesebb az új kiadvány címválasztása, amellyel a *Magyar nemzeti bibliográfia* összefoglaló címet helyezve az élre a társkiadványokkal (Könyvek, Új periodikumok, Zeneművek bibliográfiája, Időszaki kiadványok repertórium) közös keretbe integrálta a hungarika-regisztrációt, valóban rendszerré teljesítve ki ezzel a kurrens magyar nemzeti bibliográfia körét. E rendszer újjászületett ikerpárja kiadványműfajok szerint válik ketté: egyik sorában a külföldön publikált cikkeket, a most ismertetett másikban pedig a könyveket és újonnan indult periodikumokat veszi számba.

A külföldi hungarikum fogalmának itt alkalmazott, teljes körű értelmezését örömmel üdvözölhetjük. Az egyes kategóriák elsőbbségének sokat vitatott kérdése: a magyar nyelv, a szerző származása, vagy a tartalmi magyar vonatkozás teljesíti-e ki jobban a nemzeti irodalom egészét, – ezúttal szerencsére nem játszott szerepet, teret adva mindhárom szempont együttes érvényesítésének. Hiszen a magyarságtudományi kutatás szempontjából egyforma értékű információt jelent – csak kiragadott példaként – Baráth Tibor Montrealban kiadott magyar nyelvű monográfiája, vagy Kosztolányi Dezső Párizsban, francia fordításban megjelent novelláskötete, csakúgy, mint Magyarország történetének Londonban publikált, angol nyelvű összefoglalása. A bibliográfiai regisztráció csoportosításában sorolható ugyan a nyelvi és területi patriotikum közös egységként első helyre, mint ezt nemzetközi példák is bizonyítják, de mivel a magyarországi könyvészet előzményei többségükben kizárólag a területi elvre épültek és épülnek ma is, – így a külföldi hungarikumok számbavételekor a jelen kiadvány is az egyetlen helyes elvet érvényesítette, amikor a három külföldi kategóriát egységesen vette figyelembe.

A gyűjtőkör meghatározásáról a szakszerű gondossággal megfogalmazott, a használatban példákkal is eligazító bevezető tájékoztat. Érdemes a tömör összefoglalást idézni: „Az országhatáron túl közreadott, magyarországi könyvtárak állományában megtalálható, ötéves időhatáron belül önállóan megjelent hungarika könyvek, valamint a gyűjteményes kötetek vonatkozó részdokumentumainak bibliográfiai tételeit tartalmazza. Továbbá közli a tárgyidőszakban, a határokon túl megjelent folyóiratokban található magyar és idegen nyelvű könyv- és hanglemezismertetéseket (magyarországi és külföldi magyar szerzők műveiről, a megjelenési helytől és a hazai könyvtárakban való előfordulásuktól függetlenül).” A nemzeti bibliográfiai számbavételtől megkövetelt viszonylagos teljességnek természetszerű határt szab a dokumentum létéről tájékoztató adatok hozzáférési lehetősége. Ezúttal ezt a határt a magyar országos könyvtári állományban való előfordulás, vagy a feldolgozott folyóiratokban

megjelent ismertetés pontosan húzza meg. Mégis sajnálhatjuk, hogy csupán egyéb, közvetett forrásokból ismert könyvek – vállalva a gyűjtés esetlegességének veszélyét is, – legalább a könyvészeti számbavétel szintjén nem szerepelnek, hiszen gyakorta megjelenésük, létük pusztá ténye is lehet informatív értékű. (Különösen, mivel a nemzeti könyvtár, gyűjtőköri szabályai szerint magyar szerzők külföldön megjelent műveinek változatlan kiadásait csak ötvenkénti ismétlődéssel szerezte be, a köztes kiadások adatairól azonban, éppen a fenti indok alapján, belső, gyarapítási nyilvántartást vezet.) Az esetleges bővítés igénye a gyűjtési elvre vonatkozik, mivel a megvalósítás a bevezetőként idézett szempontot következetesen szem előtt tartja. Megfogalmazása legfeljebb annyiban érdemel pontositást, hogy a külföldi folyóiratokban közölt ismertetések valójában nemcsak „a magyarországi és külföldi magyar szerzők műveit”, hanem a hazai megjelenésű, nem magyar szerzőkre vonatkozó recenziókat is felölelik.

A kiadvány műfaját tekintve egybeolvasztja a bibliográfia és a leőhelyjegyzék funkcióját, a külföldi megjelenésű könyvek leírása mellett feltüntetve az őrző könyvtár(ak) leőhely kódját is. Ez, a bibliográfia követelményéhez képest nyújtott többlet mindenképpen értékelendő, hiszen a tájékoztatáson túlmutató, a dokumentumhoz való hozzáférést elősegítő szolgáltatást jelent. A leőhely-adatokkal kapcsolatban azonban két észrevétel nem hallgatható el. Az egyik kifejezetten a bibliográfia adatközlési gyakorlatának alkalmankénti következetlenségére vonatkozik: elvileg az ismertetés alapján közölt könyvek leírását nem követi a leőhely megjelölése, de a megoldás esetenként ettől eltér (recenziót és leőhelyet is regisztrál pl. a 221., 776., 1273. stb. tétel). Megfontolandónak érezzük, hogy – ha már a leőhely-nyilvántartás szerepét is vállalja az összeállítás, – nem lenne-e eleve célszerűbb következetesen, valamennyi magyar könyvtárban megtalálható

külföldi könyv leőhelyeinek egységes feltüntetése, függetlenül az ismertetés tényétől.

A másik észrevétel nagyobb horderejű, amely nem a bibliográfia értékelésével függ össze, de annak elemzése veti fel a kérdést. Hungarikumok számbavételéről lévén szó, magától értetődőnek tűnne, hogy a nemzeti könyvtár, mint őrző intézmény csaknem valamennyi könyv leírása mellett szerepeljen. Ennek hiánya még a természet- vagy alkalmazott tudományok esetében, szakterületi gyűjtőköri megosztásra hivatkozva(?) esetleg magyarázható, de nehezen menthető az irodalom- vagy történettudomány körébe eső kiadványoknál (ahol az OSZK nemzeti könyvtári feladata mellett még szakkönyvtári funkció ellátására is kíván vállalkozni!). Példaként kiragadva említhetjük, hogy 69, leőhellyel közölt történettudományi publikációból a bibliográfia tanúsága szerint 28 (azaz mintegy 40%) nincs meg az OSZK-ban! Ennek magyarázata természetesen többféle lehet: vagy a bibliográfia összeállító nem derítették fel pontosan a leőhelyeket, vagy a könyvtár feldolgozó munkájában többéves a lemaradás, vagy – és ezt éreznénk a legfájdalmasabbnak – nemzeti könyvtárunk hungarikum-gyarapítása ilyen mértékben hiányos. A gyarapítási hiányok ugyan pénzügyi nehézségekkel indokolhatók, de nem menthetők, hiszen egy nemzeti könyvtár patriotikum gyűjtési kötelezettségének minden egyéb funkcióját megelőzően, (anyagi) prioritásban (is) kell(e) részesülnie. Talán e bibliográfia is alkalmas ad a kérdés elemzésére és mérlegelésére.

Az évenkénti megjelenésre tervezett kiadvány induló évfolyamának tárgyéve: 1990. Ez természetszerűen következik a hivatkozott előzmények 1989-es záróévéből, biztosítva a regisztrálás folyamatosságát. De kurrens bibliográfiáról lévén szó mégsem örvendetes a nyolc évvel későbbi, 1998-as megjelenési év. Talán helyesebb lett volna esetleg ötéves, összevont ciklussal való indítás az elmaradás behozatala érdekében. Mivel azonban a publikált anyag folyamatosan épülő adatbázisból kiemelt, így az

észrevétel csupán e hagyományos, kötet formátumú megjelentetésre vonatkozik, hosszabb távon, majdan az információk többéves tömegéhez való hozzáférés szempontjából, nem lényeges. Amiért – a megjelenési késéstől függetlenül – mégis szóvá tesszük, az inkább a tárgyév megjelölésének némileg félrevezető mivolta. Valójában csupán a függelékben közölt magyar nyelvű periodikumok indulási éveire érvényes az 1990-es megjelölés, a feldolgozott könyvekben kizárólag korábbi impresszum szerepel. (Az analizált gyűjteményes tanulmánykötetek pl. kivétel nélkül 1986-ban jelentek meg.) Erre a visszamenőleges öt éves időkorre ugyan a bevezetőből idézett gyűjtőköri meghatározás hitelesen felhívja a figyelmet, mégis megtévesztő lehet a felhasználó számára, ha egy 1990-ben megjelent hungarikumot hiába keres az 1990-es tárgyévet feltüntető kötetben.

Mintaszerű, és ebből következően a szabványt pontosan követő mind a könyvek, mind az új periodikumok bibliográfiai leírásának formája és tartalma, ezzel is beilleszkedve a kurrens magyar nemzeti bibliográfiai rendszer egészébe. Példája lehet egy integrált könyvtári rendszer különböző szempontú outputokat biztosító megoldásának. Ugyanennek eredménye az ETO 259 szakcsoportjába rendezett anyag bármely megközelítésű visszakeresésében támpontot nyújtó, nagyszámú mutató: szakcsoportok és témák, a feldolgozott folyóiratok címe és megjelenési helye, a kiadói és közreadói nevek, az analizált tanulmánykötetek, a könyvek országok szerinti megjelenési helye, az idegen nyelvű publikációk nyelve, az őrző könyvtárak kódfeloldása szerint, valamint, nem utolsósorban, a címek (+párhuzamos címek, címváltozatok, sorozati címek) és személynevek egységes betűrendbe szerkesztett mutatója. Ez utóbbi, a magyarországi könyvek kurrens nemzeti bibliográfiájának gyakorlatához hasonlóan, bármely funkciójú közreműködő (az ismertetőket és a vonatkozó irodalomban tárgyi mel-

léktételként szereplőket is beleértve), valamint a testületek előfordulási és hivatalos névformáját tételszámra való utalással közli. A hungarikumnak minősített szerzők nevét a mutatóban az életrajz évszám adatai egészítik ki, „ha azok fellelhetők voltak”. Az életrajzi adatok pontossága és viszonylagos teljessége az OSZK névkataszterének elvárható, de mégis elismerést érdemlő erényeire utal. Tökéletesítése érdekében mégis érdemes lenne a folyamatosabb karbantartásra. Ha a kezünkben lévő kötetből még nem is kérhetjük számon ismert személyiségeknek az 1998. évi halálozási adatát (pl. Büky Béla, Hanák Péter stb.), de a korábban elhunytak (pl. Dán Róbert, Ferdinandy Mihály, Fügedi Erik, Hadrovics László, Tarnai Andor stb.) adatai megérdemelnék a kiegészítést, nem szólva az élő szerzők (pl. Josef v. Ferenczy, Fischer Iván, Fodor Adrienne, Kulcsár Péter, Patay Pál stb.) hiányzó, de ma még könnyen megállapítható születési évéről. Az életrajzi adatok teljességre törekvő nyilvántartása jelenben és jövőben egyaránt hasznosulna mind az OSZK katalógusában, mind a nemzeti bibliográfiai számbavétel során.

Az új kiadvány elemzését összegezve, ismét csak a bevezetőben megállapítottakhoz térhetünk vissza: a nemzeti könyvtárhoz méltó, alapvető funkciójával összhangban álló, tartalmában és kivitelében egyaránt elismerést érdemlő összeállítást indított útjára a Hungarika Dokumentációs Osztály, *Orvos Mária* és *Szerb Judit* mintaértékű szerkesztésében. Ezt a jelentőségét az ismertetésben felvetett és csupán a folytatás jobbítására törekvő kisebb észrevételek sem csökkenthetik. Adatainak egybegyűjtése, feldolgozása és hagyományos kötetben, vagy elektronikus úton való hozzáférhetővé tétele mind a könyvtári-informatikai szakma, mind a magyarságtudományi kutatás számára nemcsak a jelen, hanem az utókor szempontjából egyaránt fontos alapvetést képvisel.

Ferenczy Endréné